

ВІДГУК

офіційного опонента професора, доктора наук із соціальних комунікацій,
професора кафедри інформаційних систем та мереж

Національного університету «Львівська політехніка»

Кунанець Наталії Едуардівни

на дисертацію Половинчак Юлії Миколаївни

«Бібліотека в системі мережевих інтерактивних практик формування
національної ідентичності», подану на здобуття наукового ступеня доктора
наук із соціальних комунікацій за спеціальністю

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Інтенсивні суспільні трансформації, пов'язані із розбудовою української державності та світоглядними зрушеннями у свідомості українців на тлі активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій з їх істотним впливом всі на соціокультурні процеси, вимагають переосмислення місця і ролі тих суспільних інститутів, для яких інформаційна та соціокультурна діяльність є сутнісною. Бібліотека як соціальний інститут, орієнтований не лише на концентрацію різноманітних ресурсів та підготовку й надання інформаційних продуктів та послуг, а й активну культурну, просвітницьку, наукову діяльність, є важливим учасником процесів світоглядних трансформацій у сучасному суспільстві.

У цьому контексті тема дисертаційного дослідження Половинчак Ю.М. є надзвичайно актуальною. Своєчасність і нагальність дисертаційного дослідження зумовлена також необхідністю вирішення протиріччя між зростанням ролі бібліотек як сучасних інформаційних центрів у процесах комунікативної взаємодії, зокрема у системі соціокультурної комунікації, та відсутністю теоретико-методичних та організаційних засад визначення місця й ролі в ній бібліотеки як соціального інституту. Дослідження актуалізує функціонування бібліотеки не лише як сховища інформаційних ресурсів, культурного та наукового центру, у ролі активного і впливового чинника

суспільно-політичного розвитку. Дисертант наголошує на важливих напрямках функціонування бібліотек як суспільних інститутів в умовах інформаційних викликів.

Результати наукових розвідок Ю. М. Половинчак є необхідними і своєчасними у зв'язку з реалізацією наукових планових тем Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НЮБ НБУВ) «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в процесі демократичних перетворень українського суспільства» (2007–2009 рр., 0107U000402), «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» (2010–2012 рр., 0110U000027), «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів» (2013–2015 рр., 0113U000098) та «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів» (2016–2018 рр., 0116U000200). З цим пов'язані як наукова, так і практична значущість теми дисертаційного дослідження Ю.М. Половинчак, реальність впровадження висновків і рекомендацій дисертації в практику діяльності бібліотек.

2. Рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Високий науковий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації Ю. М. Половинчак забезпечується:

- коректним застосуванням множини наукових підходів і методів: соціокомунікаційного, синергетичного, структурно-функціонального, системного та інституціонального підходів, емпіричних (спостереження, порівняння, опис), загальнонаукових (діалектичний метод, гіпотеза, аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція, моделювання, пояснення, систематизація, класифікація) методів дослідження;
- глибоким аналізом наукових ідей, напрацьованих вітчизняними і зарубіжними вченими в галузі бібліотекознавства та соціокомунікативістики загалом; вітчизняних та зарубіжних публікацій,

що стосуються розвитку бібліотечно-інформаційної галузі в контексті трансформацій національної ідентичності, а також численних профільних ресурсів Інтернету за темою дисертації і суміжних із нею (разом 411 найменувань);

- системним вивченням комунікації бібліотек та інших учасників соціокультурних процесів у соціальних медіа.

Достовірність отриманих особисто автором результатів дисертації та вірогідність її наукових висновків і рекомендацій забезпечена коректною постановкою проблеми та ефективним виконанням основних задач дисертаційного дослідження, що в першу чергу полягає в розкритті комунікативної ролі і потенціалу бібліотеки як соціального інституту у процесах формування національної ідентичності.

Результати дисертації достатньо повно викладені у 42 публікаціях, зокрема, одноосібній монографії, 14 статтях, опублікованих у наукових виданнях, занесених МОН України до переліку наукових фахових видань України для спеціальності «Соціальні комунікації», 8 статтях – у закордонних наукових періодичних виданнях, 16 тезах доповідей, що увійшли у матеріали наукових міжнародних конференцій, в тому числі – 5, що проходили за кордоном; 3 статтях у інших наукових періодичних виданнях.

3. Наукова новизна дисертаційного дослідження Ю.М. Половинчак полягає в комплексному визначенні ролі бібліотеки як інформаційного, наукового і культурно-просвітницького закладу у забезпеченні спадкоємності та трансформації національної ідентичності в сучасних соціокомунікаційних умовах; окресленні базових характеристик та напрямів їх діяльності як вагомих елементів інформаційного суспільства. Дисертант здійснила теоретичне узагальнення діяльності бібліотек у соціальних мережах та довела зв'язок такої діяльності із процесами творення і трансформації світогляду користувачів. Ю.М. Половинчак розробила алгоритм використання методу критичного аналізу у бібліотекознавчих дослідженнях та оригінальні підходи до вивчення дописів у соціальних мережах як об'єктів бібліотечної діяльності.

Науковий результат, який відповідає меті і завданням дослідження, полягає в концептуалізації суб'єкт-об'єктного діалектичного зв'язку бібліотеки та процесів творення національної ідентичності і національної історії в документах; в розробленні стратегії діяльності бібліотек, спрямованої на формування національної ідентичності.

4. Практична значущість дисертації Ю.М. Половинчак полягає в тому, що отримані дисертантом результати щодо визначення основних напрямів діяльності бібліотек в контексті формування і трансформації національної ідентичності можуть бути враховані при виробленні стратегій функціонування бібліотек у соціокомунікаційних процесах. Розроблені автором методики аналізу інтернет-ресурсів можуть використовуватись в різних галузях гуманітарних досліджень, використання їх у контексті міждисциплінарних досліджень сприятиме удосконаленню інформаційних послуг бібліотек, створюючи умови для стабільного розвитку системи комунікаційної взаємодії у соціальних інститутах.

Вважаю, що окремі результати дослідження дисертанта можуть використовуватись і в процесі підготовки контенту навчальних курсів для студентів бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», зокрема, таких як «Загальне бібліотекознавство», «Соціальні комунікації», «Інформаційно-бібліографічне забезпечення соціогуманітарної сфери», «Інформаційний менеджмент» та ін.

5. Структура дисертації відповідає меті, завданням, авторській логіці дослідження основних аспектів обраної проблеми і складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел.

У **першому розділі** дисертації «Теоретико-методологічна база дослідження» визначається сукупність загальнонаукових підходів і методів дослідження, які складають теоретико-методологічну базу дисертації; уточняється зміст базових понять.

До найсуттєвіших результатів першого розділу, отриманих автором особисто, слід віднести відтворення еволюції наукових поглядів фахівців на сутність, базові інституціональні ознаки, функції бібліотеки як соціального інституту, який активно взаємодіє з системою соціокультурних комунікацій, що дозволило систематизувати триєдиний комплекс історіографічних джерел, які складають теоретичну основу дослідження. Аналіз історіографії проблеми проведено за трьома рівнями:

- еволюція ролі бібліотеки у сучасних інформаційних процесах;
- вплив мережевих інформаційних та комунікаційних технологій на соціокультурні трансформації українського суспільства;
- участь бібліотек у суспільних трансформаціях.

Дисертантом доведено відсутність узагальнюючого дослідження щодо зв'язку між інтенсифікацією ідентичнісних практик та розвитком інтерактивного простору, а також ролі бібліотеки як соціокультурного інституту у творенні та трансформації суспільних процесів.

У першому розділі переконливо обґрунтовано вибір методологічної основи дослідження, зокрема, коректне застосування евристичного потенціалу соціокомунікаційного та інституційного підходів дозволило дисертанту обґрунтувати дослідження бібліотечних ідентичнісних практик з точки зору стійких суспільних відносин та їх впливу на інші – культурну, релігійну, етносоціальну, політичну сфери суспільного життя. Дисертантом досліджено бібліотеку як важливу складову соціокультурної інфраструктури сучасного суспільства, призначення якої – сприяння обігу накопиченого людством знання з метою вироблення на основі досвіду попередніх поколінь ціннісних і світоглядних позицій, що забезпечували б його еволюційний розвиток. Такий підхід дозволив розширити погляд на бібліотеку як суб'єкта ідентичнісних систем сучасного суспільства (с. 53).

Важливим результатом, отриманим дисертантом, можна вважати доведення ефективності критичного дискурс-аналізу при дослідженні інтегрованості бібліотек до системи формування національної ідентичності.

Основними результатами **другого розділу** «Ідентичнісні системи соціальних медіа в діяльності бібліотек» є обґрунтування взаємодії у соціокультурних процесах явища національної ідентичності та бібліотек. Дисертант обґрунтовує тісний зв'язок бібліотеки як соціокультурного інституту з пов'язаними з національною ідентичністю та важливими для нації текстами та культурними практиками (святкування, вшанування пам'яті тощо). Бібліотеки у цих процесах трактуються як суб'єкт, причому у двох виявах – як символ і носій маркерів національної ідентичності (відображення у фондах і історії бібліотек національного минулого, території, мови, культури) та учасник процесів із формування і трансляції національного світогляду.

Заслуговує на увагу те, що в дисертації пропонується авторське уточнення поняття «мережеві практики», в ув'язуванні із бібліотечною діяльністю, спрямованою на формування ідентичності (ініціатором, організатором або учасником виступають бібліотеки) і наголошується на їх повторюваності, усвідомленості, зв'язку із колективним досвідом та формуванням, закріпленням, виявом чи трансформацією суб'єктивного відчуття приналежності до спільноти з метою передачі досвіду у просторі і часі.

Дисертаційна робота носить міждисциплінарний характер, у ній досліджуються засоби передачі інформації та процеси, пов'язані із формуванням і проявами ідентичності у інтернет-просторі, тенденції щодо розширення учасників комунікації та поєднання різних джерел інформації (с.167). Дисертант слушно відзначає, що виникають нові засоби поширення інформації, нехарактерні для традиційних інформаційних обмінів, результатом яких, зокрема, стає зростання кількості користувацького контенту, посилення впливу розважального та ігрового ресурсу (с. 159).

Розглядаючи бібліотеку як активного учасника інформаційних обмінів, дисертант водночас наголошує на важливості виконання нею процесів забезпечення наукових досліджень інформацією, згенерованою у соціальних мережах в процесі реалізації комунікаційних процесів. Дописи у соціальних мережах на думку дисертанта є джерельною базою для дослідження процесів,

що відбуваються у суспільстві. Половинчак Ю.М. слушно відзначає, що реалізація таких функцій вимагає осмислення особливостей інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору в контексті діяльності бібліотек та обґрунтовує дисперсний, мозаїчний і кліповий характер текстів, сформованих в результаті інтерактивної комунікації; разом з тим наголошує на їх суб'єктивному характері. Виявлені характеристики важливі для вивчення інтернет-ресурсів як об'єктів науково-аналітичної діяльності бібліотек. Дисертантом відзначена «соціальна ангажованість», що характерна для комунікації української спільноти у інтерактивному просторі. Накопичення значного інформаційного ресурсу в соціальних мережах формує науковий та соціальний запит на їх тривале збереження.

Відрядно, що дисертантом проаналізовано відносно новий напрям комунікації, що спрямований на інтерактивну взаємодію з аудиторією – гейміфікацію (с. 157).

Серед істотних наукових результатів **третього розділу** «Бібліотека як суб'єкт формування, збереження та трансляції національного нарративу» – розроблена дисертантом концепція створення національного інформаційного ресурсу як сукупності текстів, що формують уявлення нації про себе; встановлений вплив на формування нарративу як важливого чинника національної ідентичності різноманітних практик, що дозволило розглядати бібліотеки як соціальний інститут, що поєднує риси складової національного нарративу та як суб'єкта його творення і трансляції.

Важливим є висновок дисертанта стосовно зв'язку бібліотечної діяльності із створенням символічного капіталу – інформаційних ресурсів, що репрезентують національні досягнення у інформаційному просторі. Автором комплексно досліджується участь бібліотек у проектах, як національних, так і глобальних із формування електронних колекцій і бібліотек як засобів презентації у світовому інформаційному просторі інтелектуальних і культурних здобутків нації. Системний розгляд таких проектів дозволив виявити їх еволюцію від розрізнених електронних колекцій до консолідованого

інформаційного ресурсу, що поступово перетворюється на колекцію інтерактивних документів, до створення яких залучаються користувачі (с. 194). Заслуговує уваги запропоноване дисертанткою авторське трактування користувацького ресурсу (сукупності знань та навичок користувачів, що можуть бути використані соціокультурній діяльності бібліотек), як окремого рівня конвергенції – суб'єктної конвергенції, а саме – зрощення і змішування ролей суб'єктів інтерактивного інформаційного простору. Важливим у цьому контексті є висновок про те, що інформація, згенерована користувачами інтерактивного інформаційного простору, в силу колективного авторства, мультимедійності, гіпертекстуальності, незавершеності, вимагає збереження її бібліотеками як динамічних нелінійних інтернет-документів. Разом з тим, дисертант слушно наголошує, що непрофесійність і добровільність блогінгу зумовлюють стихійне подання повідомлень у часовий проміжок, обраний комунікантом.

Важливим напрацюванням дисертанта слід вважати результат комплексного аналізу процесів позиціонування бібліотек як учасників формування національної спільноти навколо соціокультурних проектів, у яких відбувається створення та ретрансляція смислів, вироблення спільних уявлень, на яких базується національна ідентичність. Як символ державної незалежності і самобутності розглядаються національні бібліотеки, підкреслюються їх функції як зберігачів «національної пам'яті», установ, що забезпечують передачу наступним поколінням системи цінностей. При цьому, дисертант слушно відзначає, що частина електронних документів, які не завжди мають друковані аналоги, можуть мати історичну, культурну чи наукову цінність і повинні накопичуватися в електронних бібліотеках. Відрадно, що при цьому акцентується на важливості навчання користувачів інформаційній грамотності та відповідальному інформаційному споживанню.

Вагомим особистим внеском автора слід визнати дослідження каналів поширення бібліотеками політичних і соціокультурних ідей і смислів через конструювання віртуальних «місць пам'яті».

В четвертому розділі «Стратегічні напрями бібліотечно-інформаційної діяльності із збереження національного нарративу» автор акцентує увагу на особливостях діяльності бібліотек із накопичення та збереження інформації, що функціонує у інтерактивному інформаційному просторі. Важливим є висновок автора щодо необхідності, в силу наукової цінності для дослідників різних напрямів гуманітаристики, забезпечення збереження інформації, створеної у електронному форматі, особливо тієї, що відображає сучасні соціокультурні процеси, але залишається поза рамками офіційного дискурсу. Дисертантка обґрунтовує думку про те, що вивчення, забезпечення зберігання цих масивів інформації – у сфері практичної та теоретичної діяльності бібліотек, зокрема, їх спеціальних підрозділів.

Дослідницею також розглянуто наукові підходи до визначення національного сегменту інформаційного простору. Перспективним з точки зору подальших наукових досліджень та інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек видається запропоноване авторкою уточнення бібліотекознавчого поняття «мережевої україніки», зокрема, виокремлення підсистеми «блогової україніки» – інтерактивної, нелінійної складової мережевої україніки, а простору її формування – як «української блогосфери».

Наукову і практичну цінність мають уточнення, запропоновані дисертанткою до існуючих підходів до відбору текстів та електронних документів, розташованих у інтерактивному інформаційному просторі, що потребують тривалого зберігання. Систематизовані в дисертації існуючі підходи (інституційний та за авторством) запропоновано доповнити принципово важливим для комунікації у соціальних медіа підходом за критерієм інтенсивності комунікації. Врахування цього критерію відбору дозволить охопити широкий спектр текстів, розташованих у соціальних мережах, що акумулюють значний матеріал, який висвітлює важливі соціокультурні процеси.

Серед істотних наукових результатів **п'ятого розділу** слід позитивно відзначити чітко окреслені автором основні тенденції розвитку комунікативної

взаємодії у виробленні, модернізації, реалізації соціальної пам'яті в електронному середовищі; у проявах регіональної ідентичності та формуванні образу регіону в інтернет-просторі; у документній репрезентації національної ідентичності.

Здійснений дисертантом аналіз текстів, що є результатами комунікаційної взаємодії, підтвердив, що найвищий рівень громадянської активності характерний саме для соціальних мереж. Для визначення орієнтирів подальшого розвитку важливим є висновок дисертанта стосовно тенденції до активізації залучення установами соціальної пам'яті користувачів соцмереж до процесів накопичення та систематизації інформації (с. 242).

Дисертант цілком обґрунтовано акцентує увагу на тому, що одним із напрямків досліджень соціальної пам'яті може вважатись вивчення тенденцій побутування біографічної інформації у соціальних мережах та блогосфері, позиціонування останніх як джерел особового походження (с. 288).

Перспективним для досліджень інформаційного простору видається обґрунтований висновок автора про вагомість вітчизняного інформаційного інтерактивного простору регіональних блогосфер, які вирізняються відповідною проблематикою та стилем викладу (с.318-320). Можна погодитись із висновком авторки про те, що «регіоналізм як філософія діяльності є шансом для бібліотекарів не лише репрезентувати особливі прояви культури регіону, а й поширювати соціальні ініціативи, впливати на виконання місцевими органами влади програм реалізації культурної політики, прагнути до довготривалого вкорінення у культурному просторі та громадській свідомості» (с. 349).

Основні наукові положення, висновки й результати дисертації підтверджені матеріалами теоретичного й емпіричного характеру, а також висновками до кожного розділу. Загальні висновки подані згідно з авторською концепцією, вони свідчать про досягнення мети і завдань дослідження, містять основні наукові результати дисертації та конкретні рекомендації щодо

налагодження ефективної комунікативної взаємодії між державою та громадянським суспільством бібліотечно-інформаційними засобами.

Автореферат повністю відповідає змісту дисертації, розкриває її основні положення, наукові висновки і рекомендації, написаний науковим стилем, що сприяє адекватному уявленню про особистий внесок здобувача, наукову практичну значущість проведеного дослідження. Його структура, наповнення й оформлення відповідають вимогам державних стандартів і МОН України.

Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження Ю. М. Половинчак, слід задля об'єктивності висловити деякі **побажання і зауваження**, які згруповано в декілька комплексів:

По-перше, у дисертації запропоновано визначати український онлайн ресурс як сукупність текстів, розрахованих насамперед на українську аудиторію та спрямованих на висвітлення в першу чергу подій в Україні чи закордонних з позицій українського користувача (с. 260). Але історично до українського репертуару відносять документи, створені в Україні або інших державах – про Україну, її історію, економіку, культуру, не обмежуючись мовним чинником. Такий підхід має стати базовим в запропонованих технологіях збереження дописів з соціальних мереж.

По-друге, зважаючи на міждисциплінарність дослідження, у ньому використовується термінологія інших предметних областей. Проте, дисертантом допускається деяка не коректність використання термінів. Скажімо, із різним змістовим навантаженням використовується словосполучення «цифрове збереження», яке є сленговим в ІТ галузі. В тексті дисертації мова йде про інформаційні ресурси в цифровому форматі, технології їх накопичення та збереження. Саме такі термінологічні концепти мали б використовуватися дисертантом.

По-третє, генеруючи та обґрунтовуючи авторську гіпотезу стосовно активної участі бібліотек у соціокомунікативних процесах як суб'єктів формування національної ідентичності, дисертант не уточнює, про бібліотеки яких саме типів йде мова. Враховуючи ієрархічність та багаторівневий характер

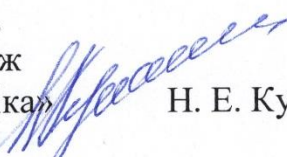
бібліотечної системи України, можна передбачити, що їх функції як учасників системи ідентичнісних практик будуть певним чином відрізнятися.

Висловлені зауваження не є принциповими і не впливають на загальну високу оцінку виконаного дослідження. Дисертація Половинчак Юлії Миколаївни «Бібліотека в системі мережевих інтерактивних практик формування національної ідентичності», безумовно, є самостійним, завершеним дисертаційним дослідженням, у якому отримано вагомі науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу для бібліотечної теорії і практики проблему значення і потенціалу бібліотеки як соціального інституту в системі ідентичнісних процесів, що реалізуються через мережеві практики.

Дисертаційне дослідження Ю. М. Половинчак «Бібліотека в системі мережевих інтерактивних практик формування національної ідентичності», відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 №657 (зі змінами, внесеними згідно Постанови КМУ №656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р. та №567 від 27.07.16 р.), спеціальності 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського НАН України. Його автор, Половинчак Юлія Миколаївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Офіційний опонент:

професор, доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри інформаційних систем та мереж
Національного університету «Львівська політехніка»

 Н. Е. Куранець

Підпис професора Н.Е.Куранець засвідчую

Вчений секретар Національного університету
«Львівська політехніка», к.т.н., доцент

 Р.Б.Брилинський

